

אשר שמעתי וסופר לי

(עיר אבא רמא)

אכיל
קב"א ר"ד
סיון התשנ"ג
שנת המצוות

כיתח 'ארז' - הילדים והוריהם

בשנת בר-מצוה תשכ"ב - 1962

מימין לשמאל

בשורה האחורית:

אסתר גולדהקר, לובה פינק, שמואל קושנירסקי, נינה קושנירסקי, שרה סגל-פיאלקוב, רחל שריג, צפורה מלטר, נפתלי בוכהולץ, משה מלטר, אסנה בוכהולץ, אירנה נחמני, מניה וולוצקי, גרהרד נחמני, יצחק וולוצקי, ישראל מאירי, אסתר מאירי, יהודית מורדיש, אברהם גבלבר, צפורה ירון, רוזל גולד, רוסייה שחורי, מנדל שחורי, אסתר בלויפלד.

בשורה באמצע:

אריה גולדהקר, יונה מלטר, דינר שריג, מלכה קושנירסקי, שלומיח גולדהקר, צפרא בוכהולץ, סימה וולוצקי, חמוחל מאירי, כרמלה מורדיש, מלי גבלבר, מאיר גרוסמן, אברהם ירון, אברהם שחורי, צבי פרנקל.

בשורה הקדמית:

חבלכה ויינר (המורה), אריה פיאלקוב, משה שרפסטיין, סימה שרפסטיין, יהושוע פיאלקוב, עמוס הופמן, מרים נחמני, שלמן פינק, אברהם ויינשטיין, אברהם שרפסטיין, מיה ויינשטיין, יוסף ירון, צפורה קלמנטינובסקי (המדריכה).

בטרם שואה

ה"החלוצים" ו"הקהל" ו"ביני" - מאת

סגל מועצת ההגנה, תל אביב, 1943

היום, נכנסת מלכת המע"ה, זה אשר רשתותיה אינן:

אבא נולד בשנת 1912 בעיר קטנה בשם ויסוצק, שהיתה אז בשלטון הרוסי. בשנת 1920 עברה לשלטון הפולנים; והחל מ-1939, פרט לחקופת הכיבוש הגרמני, היא שוב בידי הרוסים (ברית המועצות). העירה הייתה קטנה ביותר. היו בה כ-150 משפחות יהודיות וכ-1000 משפחות גויים (רוסים לבנים).

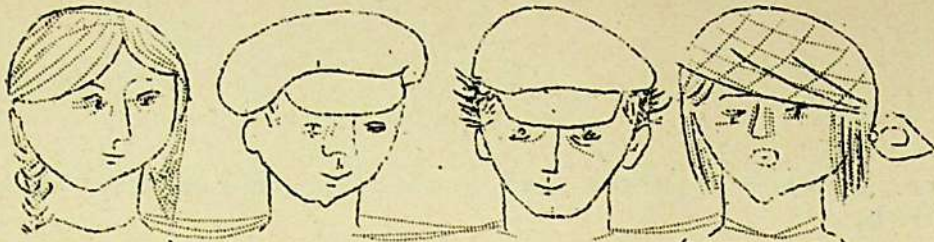
ב-1943 נחקט אבא לכתוב על העירה שלו בשביל 'ספר החלוץ הצעיר' שיצא אז לאור. וכך תוארה העירה מפיו: "העירה ככל העירות - ערמת בתי עץ על פני גבעה נשאה; רחובות קצרים וסמות להם ארוכים פולניים באופן רשמי. אך אותם הסמות הרוסים כבימים מאז. אך מה צורך כסם רחוב? פלוני בן פלונית, פלונית אשת פלוני - והכל ידוע: האיש, משפחתו, מלאכתו, קשריו ועניניו. אין גם צורך בסם מספחה; מספיק הכנוי בלבד; יודע גם ילד בעריסה: מטה פלופקה, יענקל עד האם, ברלעד - בואק וכו'. ואשר אין לו כנוי יקרא על שם משלוח-ידו: ברוך דער קאוואל (הנפח) יוסל דער שצריבע(ספר). סתם יהודי, יהודי פשוט ומסתפק במועט שלו, והפרנסות כמוהן ככל פרנסות היהודים: חנונים, סוחרים זעירים, קצבים ובעלי מלאכה. השכיחים בבעלי המלאכה הם: סנדלרים, חייטים, נגרים ובנאים, כל אלה במספר רב; אך יש גם כמה מלאכות לא שכיחות, ולהן בנים יחודיים: ספר אחד, פחח אחד, כובעני אחד, רוקח אחד, בלן אחד להבדיל, רוב אחד; אך אל נא יפקד מקומם: גם רופא אחד וגם צלם אחד. ברם, אלה השנים משל הגויים הם, והלואי ולא יזדקקו להם יהודים. רופא סימן למחלה, וצלם סימן לתעודות מלכות - ישמרנו אלהים משניהם.

"מסכיב לגבעה העירה הזו מרחבי אין סוף במרחבים אלה כל טוב: שדות ירו - קים, יערות עבות, נהרות זורמים, אגמים שקטים, כרי דשא פורחים. בשבתות הקיץ יזרום הנה הנוער, כנופיות, זוגות ויחידים. הנהרות שוקקים ממחרצים, גני האילנות חומים ממטילים, כרי דשארוחשים זוגות מתעלסים. ובחורף חבורות מגלשים על גבי מגירות ועל גבי גושי קרח סתם. באביב חבורות שרות בסירות דוגה על פני מרחבי מיט, ובקיץ המון מחרצים שוחים בצוגות שחיה רבות ושתה. לא מעט חלומות נעורים טופחו פה בשבתות הקיץ הארוכות... לא מעט ניצוצות אש נדלקו בלבבות למראה אכרים גויים חורשים וזורעים וקוצרים..."

ככל נער העירה למד אבא תחילה בחדרים, אחר-כך במין חידים 'מחוקנים', שלמדו בהם גם למודי חול, שנקראו בשם 'חלמוד-תורה', ועוד יותר מאוחד בשעורים פרטיים שבהם למדו רק למודי חול.

שלב מכריע בחיי אבא הייתה הצטרפותו לחנועת הנוער החלוצית. תחילה הייתה זאת הסדרות נוער סתמית ואחר כך 'החלוץ הצעיר'. דרך 'החלוץ הצעיר' התודע אבא אל הארץ ואל העולם; דרך ההשתתפות בכינוסים, טיולים, בקורים בקבוצי הכשרה, ודרך הקריאה והלימוד העצמי בספרות הנועה הוא הגיע לקשר עם התנועה הרחבה ועם השאיפה להגשמת דרכה. בגיל 16 החליל אבא לעבוד כנגר על יד אביו הנגר. העבודה לא הייתה תמיד בעורה עצמה, אלא לעמים בכפרים שבסביבה. יום העבודה היה ארוך, מעלות השמש עד שקיעתה, ובחורף גם בערבים לאור מנורת הנפט. האוכל היה דל ברובו מן המזון שנמצא בכיתו של הגוי נוחן העבודה. חנאי השינה גם הם היו קשים, על פני דרגס עם מזרון של קש בחורף, ובגורן החציר בקיץ. מחוץ לעבודה לא היה דבר בכפר אשר יעניין ויעסיק - הכל היה דל, עלוב ומסעמס.

משך כשנה שימש אבא כעין מורה-מלמד לנערים יהודיים בכפר. החיים והעבודה בכפר בחור מורה היו יותר נוחים, אבל קשים מבחינה חברתית. אי אפשר היה לישן בהם. הקושי שבחיים אלה והשאיפות הכבושות לחיים אחרים הקטורים בעליה לארץ - הצמיחו בלב אבא את הרצון לעזוב ככל האפשר מהר את הכל, את העיר, ההוראה, הכית - וללכת בדרך שהיתה אז הדרך לרוב מנין ובנין הנוער היהודי בפולין, הדרך להכשרה ולעליה לארץ.

באופן הסני (1929-1930) היו סערי הארץ כמעט סגורים. לאחר מטבו העליה הרביעית. ההורים, ככל יהודי העיירה, לא נתגו בסום אופן לבנים לצאת להכשרה. צריך היה לאחוז בכל מני אמתלאות כדי להסתלק מחמתלה. סאבא נקט בה היתה שהוא יצא לעיר הגדולה פינסק לחפש עבודה בנגרות, כשסעטו זאת אחרים באמת. אולם לאמיתו של דבר יצא בסנח 1930 בגיל 18 לפינסק למועצה הגלילית של החלוץ, על מנת לקבל ממנה אישור ליציאה להכשרה. האישור ניתן לעיירה ינוב סמוך לפינסק.

הפלוגה בינוב היתה מסועפת לקבוצה ההכשרה הידוע בפולין 'קלוטובה'; אולם לאמיתו של דבר היתה זו פלוגה עצמאית. היו בה כ-40 בחורים ובחורות; הבחורים עבדו ברובם במשוריה בנסירת עצים ובסחיכתם - ואבא היה אחד מהם. העבודה היתה קשה, כמעט למעלה מהכוחות, האוכל דל ותנאי המגורים, כמו בכל קבוצי ההכשרה בפולין, גרועים ובצפיפות גדולה. היו מחלות ופצעים שפקדו, ביחד עם האחרים, גם את אבא. מלבד העבודה חויב אבא בפעילות במזכירות הפלוגה, בעבודה החרבותית ובלימוד עברית, שרוב חברי הפלוגה לא ידעו אותה.

לאחר חצי שנה בהכשרה נבחר אבא להסתתף בסמינריון עולמי של 'החלוץ' שהיה צריך להתקיים בורשא בהנהלת שליחים מן הארץ, טבנקין, לויסה ואחרים. אבא נקרא לשוחח עם טבנקין ולויסה ואחר-כך קבל את האישור להסתתף בסמינר זה. הסמינר נמשך 4 שבועות.

מסמך 4

עם גמר הסמינר התפוררו חבריו לפעולות בחנועה. אבא נקבע לפעולה במרכז 'החלוץ הצעיר' בורשא. הפעולה היתה כחלקה בורשא במרכז בקסירה קשרים עם הסניפים, וכחלקה בנ דודים מסניף לסניף לבקור, להדרכה ולהמרצה פעולותיהם. מקום מרכז החלוץ הצעיר היה בקיבוץ הכשרה גרוכוב ע"י ורשא; ותנאי החיים של חברי המרכז היו כתנאי החיים של חברי הקיבוץ. קרוב ל-4 שנים, עד סוף 1934, עבד אבא בחנועה.

בנובמבר 1934 עלה אבא לארץ, ומקומו נקבע ע"י מזכירות הקיבוץ במשק יגור. סם הוא עבד במשך זמן בעבודות שונות כמו הפירות, חציבה, בנין וכו'; ואחר כך בנגרות.

לאחר שנה וחצי, עם ההחלטה לייסד פלוגה ים של הקיבוץ המאוחד במפרץ חיפה, נקראה קבוצת חברים ממשק יגור, ובתוכם אבא, לייסד את הפלוגה. מסיבות שונות נדחתה יציאתו של אבא לחצי שנה הוא הועל לפלוגה הים חצי שנה לאחר הוסדה 1936.

בשנת 1937 נקבע אבא להסתתפות בסמינריון של הקיבוץ המאוחד בעין חרוד ושנה לאחר מכן לשליחות בפולין לחנועה המאוחדת 'החלוץ הצעיר'. בטרם נגמרה שנת השליחות הראשונה - פרצה מלחמת העולם השנייה. ורשא הופצה והגרמנים התקדמו מהר בכיוון העיר. היהודים היו אחוזי אימה, והחחילה הנדירה הכדולה מזרחה. החנועה נסתה להתארגן מחדש כדי להחזיק מעמד במצב החדש. מבעה ימים הופצה ורשא ללא הפסקה, חוץ כדי התקדמות מהירה של הגרמנים למרכז פולין ורשא. אפשרות הפעולה בחנועה הלכה והצטמצמה יותר ויותר. נפסק הקשר עם הקיבוצים ועם הסניפים; נפסקו גם קשרי המכתבים והסלפון וחנועה האוטומוביליים מחוצה לעיר. הרמטה עדיין הלכה בכבוד, אך היו מלאות, וקשה היה להדחק לתוכן. וגם כשיצאו, היו חוזרות מהדרך כלעומת שיצאו. חוץ כל המהומה מתקדמים הגרמנים בלידות לעבר ורשא. עד עכשיו היו השליחים בדעה שאין לעזוב את פולין ואת החנועה כל זמן שקיימת אפשרות כלשהי לפעולה, ולו בשטח מצומצם ביותר. היתה מחשבה, שאם אפילו חכש ורשא, יעבור מרכז החנועה למזרח פולין וימשיך שם בפעולותיו. לא עלה על הדעת אז, שפולין כולה, בקצה עד קצה, תתפורר במהירות כזאת ובאנדרלמוסיה כזאת. במצב החדש שנוצר, עת האויב עמד בשערי ורשא ואפסו כל אפשרות של פעולה בחנועה, התחילו החברים המקומיים לחבוע את יציאת השליחים, מתוך חשש מבוסס שהם בחרו נתיבים של ארץ לוחמת (בריטניה) בגרמנים, יתפסו ויאסרו ראשונים.

אז התכנסו כל החברים, שליחי הארץ והמקומיים, להחיעצות על המצב והפעולה.
היה מאד קשה להכריע.

אך הדעה הכללית והאחידה של החברים המקומיים הכריעה על יציאת השליחים לארץ. התפתחות המאורעות היחה כל כך מהירה ובהולה, עד כמעט לא נתנה טעות להכרעה עצמית חפשית. כל ורשא התחילה לזוז; הבהלה והמנוסה הקיפו את כל העיר. מוטדות הממשלה נסגרו. השוטרים ברחובות נעלמו. המוני גברים, נשים וטף החרוצו ברחובות בחיפושים אחרי אפשרויות יציאה. על הרכבות אין לסמוך; נסיעת אוטומובילים הצטמצמה מחוסר מכוניות, כנזין, נהגים וכו'. פליטים מן החזית החרוצו ברחובות ללא מחסה וללא מטרה. שריקות האזעקה התכופות של הצפירות ברחובות ושל הרדיו בבתי - מרבות כהלה ומבוכה. ומעל פצצות הגרמנים נופלות וזורעות אימה ומות.

כתנאים אלה יצאה קבוצת השליחים - 10 במספר ואנא כתוכם - מביחה בכיון לחננת הרכבת במטרה להגיע ברכבת מזרחה לעבר גבול רומניה וממנה להפליג לארץ. חננת הרכבת היחה מלאה פליטים נדחפים, מתרוצצים ונדחקים לחוף הקרונות המלאים עד אפס מקום. וכאשר סוף-סוף הם נדחקו לחוף הרכבת, היא לא זזה ממקומה במשך שעות ארוכות, וכאשר זזה - אין היא הולכת יותר ממטרים ספורים ועומדת...

הפצצה מעל, פסים הרוסים מתחת - היו עוצרים את הרכבת. ממהלכה מדי כמה דקות ועם כל הפצצה של הרכבת היו נוסעיה עוזבים אותה ומתפזרים ביער ובשדות למצוא מחסה. הפצצות היו נופלות בקרבת האנשים, ולא מעטים נפלו בדרך זאת. דלקות פרצו מקרוב ומרחוק ביערות ובכפרים והוסיפו על האימה והבהלה.

הרכבת התקדמה בצע רי צב, ובסביבה - חורבן, אש ודם, המוני פליטים, שירות-שירות, ברגל, בעגלות, מהם עמוסי חבילות, מהם חסרי כל, נוודים ללא דרך וללא מטרה זולת הבריחה מן האויב ומן ההפצצות.

חוך כדי חשיה ושהה בערים ובעירות שונות בדרך הנדידה המכוונת כל הזמן מזרחה לעבר הגבול הרומני - מצאו השליחים את עצמם גבוקר בהיר אחד - והנה הם תחת שלטון סובייטי. ההפצצות נשחקו, השחרר שקט בכל. התברר שהצבא הסובייטי נכנס לאזורים המזרחיים של פולין. השליחים המטיכו בדרך והגיעו עד לעירת הגבול הוסיאטון שבגליציה המזרחית. יותר אי אפשר היה להמשיך ללא רסיון וללא סדורים מיוחדים.

בעיירה זו, עיירה יהודית דלה ועזובה, הוסיאטין, נתקעו השליחים כשהם מצפים לסדור כלשהוא למעבר הגבול בדרך לנמל ההפלגה לארץ.

לאחר 5 שבועות הגיע סוף-סוף אליהם הרסיון המקווה ממוסקבה לעבור את בריח המועצות בדרך לנמל אודיסה.

ארבעה ימים שהו השליחים בבריח המועצות, חוך ניצול הזמן לבקורים במוטדות, קולחוזים, שיחות עם יהודים וכו'.

מאודיסה הפליגו ליון. ומסם באוירון דרך רודוס, הגיעו לארץ. היה זה בראשית ינואר 1940.

יהודה

